

TÜRK VATANDAŞLIĞINI SONRADAN KAZANAN KİŞİLERİN ASKERLİK YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Yard. Doç. Dr. Emre ESEN^{*/**}

Giriş

1982 Anayasası'nın "Vatan hizmeti" başlığını taşıyan 72. maddesine göre "*vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir*".

Anayasa'nın 72. maddesinde bahsi geçen vatan hizmeti, Türk vatandaşı erkekler bakımından askerlik hizmetinin yerine getirilmesi suretiyle ifa edilmektedir. Zira 21.6.1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunu¹ m.1 uyarınca "*Türkiye Cumhuriyeti tebaası olan her erkek, işbu kanun mucibince askerlik yapmağa mecburdur*".

Doğum yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmış erkeklerin askerlik hizmetine tâbi oldukları konusunda şüphe bulunmamaktadır². Buna karşılık Türk vatandaşlığını sonradan kazanan erkeklerin askerlik hizmetine tâbi olup olmayacakları ve eğer olacaklarsa bunun şart ve usulleri konusunda tereddütler yaşanabilir.

1111 sayılı Askerlik Kanunu, sonradan Türk vatandaşlığına alınanların askerlik yükümlülüğüne dair bazı düzenlemeler içermektedir. Askerlik Kanunu'nda yer alan bu hükümlere ilişkin olarak MSY:70-1C

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı [emreesen@istanbul.edu.tr].

** Yazar, askerlik hizmetini Beşiktaş Askerlik Şubesi Askeralma Kısım Âmiri olarak ifa etmiştir.

1 RG: 12-17.7.1927 / 631-635.

2 Elbette ki bu kişilerin sağlık ve benzeri sebeplerle bu yükümlülüğünden muaf olmaları mümkündür ve fakat bu ayrı bir konudur.

sayılı Askeralma Yönergesi³'nde bazı açıklayıcı düzenlemeler mevcuttur. Ayrıca Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'nin ve Danıştay'ın da konuya ilişkin kararları vardır. Bu çalışmanın amacı da, Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişilerin askerlik hizmetinin usul ve esaslarını, bahse konu düzenlemeler ve kararlar çerçevesinde ortaya koymaktır.

Çalışmanın kapsamının tayini bakımından, çifte vatandaşlığa sahip kişilerin askerlik yükümlülüğünün işbu çalışmanın konusunu teşkil etmediğini söylemeliyiz⁴. Çifte vatandaşlığa sahip kişilerin askerlik yükümlülüğü konusundaki düzenleme 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 2. maddesinin XIII. fıkrasında yer almakta ve çifte vatandaşlığa sahip her Türk vatandaşının değil, sadece *“yurt dışında doğan ve ikamet edenler ile kanuni rüşt yaşına kadar yabancı bir ülkeye gitmiş olanlardan buldukları ülke vatandaşlığını da kazanan”* Türk vatandaşlarının -Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenecek esaslara göre tabiiyetinde buldukları diğer ülkede askerlik yapmış olduklarını belgelemek kaydıyla Türkiye'deki askerlik mükellefiyetlerini yerine getirmiş sayılacaklarını öngörmektedir. 1111 sayılı Kanunun 2. maddesinin XIII. fıkrasında yer alan bu düzenlemenin kapsamına Türk vatandaşı iken yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişiler girmediği, yani Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişiler girmediği için, çifte vatandaşlık sahibi bazı kişiler için getirilen bu düzenlemeden Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişilerin yararlanma imkânı bulunmamaktadır.

Askerlik Kanunu hükümleri incelendiğinde, sonradan Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin⁵ ve bunların askerlik hizmeti bakımından

³ Yönerge, Birinci Bölüm – Genel Esaslar kısmında açıklandığı üzere: a)1111 sayılı Askerlik Kanunu kapsamındaki vatandaşlarımızın ilk ve son yoklama, erteleme, muvazafalık ve yedeklik dönemi işlemlerine ait yöntem ve prensipleri açıklamak; b)Faaliyet ve hizmetlerin yürütülmesi sırasında tutulması gerekli kayıt ve raporlarda standartlığı sağlamak; c)Askeralma faaliyet ve işlemlerinin icrasında, personelin müracaat edebileceği temel bir doküman oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

⁴ Çifte vatandaşlık sahibi kişilerin askerlik yükümlülüğü hakkında bkz. EKŞİ Nuray, *Askerliğin Vatandaşlık Üzerindeki Etkisi ve Özellikle Çifte Vatandaşlığa Sahip Kişilerin Askerlik Yükümlülükleri*, İstanbul, 2001.

⁵ Askeralma Yönergesi'nin 5.15.1 sayılı paragrafı uyarınca, nüfus ve vatandaşlık işleri müdürlüklerince yabancı bir ülke vatandaşlığında veya vatansız iken Türk vatandaşlığını kazandığı bildirilenlerin, nüfus kayıt örnekleriyle birlikte aşağıdaki bilgilerinin bildirilmesi istenir: (1)Doğum tarihi, (2)Yurda giriş tarihi, (3)Vatandaşlığa alınış tarihi

tâbi oldukları şart ve usullerin, “göçmen⁶ statüsünde Türk vatandaşlığını kazananlar” ve “göçmen statüsünde olmaksızın Türk vatandaşlığını kazananlar” olmak üzere iki ayrı statüye tâbi tutulduğu görülmektedir⁷.

I. Göçmen Statüsünde Türk Vatandaşlığına Alınanların Askerlik Yükümlülüğü

A. Prensip

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen 5543 sayılı İskân Kanunu⁸'nun 37. maddesi uyarınca, göçmenlerin askerlikle ilgili muafiyetleri ve bu muafiyetlerden yararlanma usûlleri, 1111 sayılı Kanun'daki esaslara göre yürütülür.

Göçmen⁹, 5543 sayılı İskân Kanunu'nda, “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar*” şeklinde tarif edilmiştir (m.3). Bu tarif uyarınca, bir kişinin ‘göçmen’ sıfatını kaza-

hi, (4)Statüsü (Göçmen/Mülteci/Ecnebi/Haymatlos), (5)İskâna tâbi tutulup tutulmadığı, (6)İskâna tâbi tutulmuş ise, iskâna tâbi tutulduğu yere varış tarihi.

⁶ 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nda “muhacir” kavramı kullanılmakla birlikte, muhacir statüsünde Türk vatandaşlığının kazanılmasını düzenleyen 5543 sayılı İskân Kanunu'nda “göçmen” kavramına yer verilmiştir. Biz de çalışmamızda daha güncel olan “göçmen” kavramına yer vermeyi tercih etmiş bulunuyoruz.

⁷ Askeralma Yönergesi'nin 5.15.1 sayılı paragrafında gösterildiği üzere, “göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazananlar” 2510 sayılı İskân Kanunu m.6'ya göre Türk vatandaşlığına alınan kişiler olup, “göçmen statüsünde olmaksızın Türk vatandaşlığını kazananlar” ise 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 5, 6 ve 7. maddelerine göre Türk vatandaşlığını kazananlardır. Bahse konu 2510 sayılı İskân Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve yerini 19.9.2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu almıştır (RG: 26.9.2006-26301). Aynı şekilde 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun yerini de 29.5.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (RG: 12.6.2009-27256) almıştır. Bununla birlikte bahse konu kanunlarda vuku bulan değişikliklerin, konumuz bakımından önem arz eden bir yönü bulunmamaktadır.

⁸ RG: 26.09.2006-26301.

⁹ Göçmen kavramı ve göçmen statüsünde Türk vatandaşlığının kazanılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. NOMER Ergin, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 17. Bası, İstanbul, 2009, s.75-76; ÇELİKEL Aysel / ÖZTEKİN GELGEL Günseli, *Yabancılar Hukuku*, 16.Bası, İstanbul, 2010, s.22 vd; EKŞİ Nuray, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular*, İstanbul, 2006, s.78-79; DOĞAN Vahit, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 9.Baskı, Ankara, 2009, s.173 vd; ERDEM B. Bahadır, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, İstanbul, 2010, s.114 vd; ÇİÇEKLİ Bülent, *Yabancılar Hukuku*, Ankara, 2007, s.204 vd.

nabilmesi için, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olması ve yerleşmek amacıyla Türkiye'ye gelmiş olmasının yanında, İskân Kanunu gereğince 'kabul olunması' da lâzımdır. Bu itibarla Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler (m.4). Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır (m.7).

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan her erkeğin askerlik yapmakla yükümlü olduğunu öngören 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 1. maddesi, Türk vatandaşlığını aslen kazanan kişiler ile sonradan kazanan kişiler arasında herhangi bir ayırım yapmamıştır. Bu itibarla göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan erkekler bakımından da prensip "askerlik hizmeti yapmakla yükümlü olunması"dır.

Bununla birlikte göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan erkekler bakımından söz konusu olan "askerlik hizmeti yapmakla yükümlü olunması" prensibinin önemli istisnaları bulunmaktadır.

B. İstisnalar

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığına alınan erkeklerin askerlik yükümlülükleri konusundaki istisnalar şöyledir: *Türkiye'ye geldikleri yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla 22 yaşını doldurmuş¹⁰ veya geldikleri memlekette askerlik yapmış yahut bunun yerine bedel vermiş oldukları anlaşılabilirler asker edilmezler* (1111 sayılı Kanun m.2/III, m.2/X ve m.10/X).

1. Türkiye'ye Geldiği Yılın 1 Ocak Tarihi İtibarıyla 22 Yaşını Doldurmuş Olmak

1111 sayılı Kanun'un 2. maddesinin III. fıkrasına göre, Türkiye'ye geldikleri yılın "ikinci kanun birinde" yani Ocak ayının ilk günü itiba-

¹⁰ Göçmenlerin askerlik hizmeti yapıp yapmayacaklarının belirlenmesinde esas alınacak olan doğum tarihi, Türkiye Cumhuriyeti nüfus kütüklerine yazılmış olan doğum tarihleridir.

riyle 22 yaşını bitirmiş olan göçmenler Türkiye’de askerlik hizmetine tâbi tutulmayıp yaşlıları erbaş ve er arasına yedeğe geçirilir (1111 sayılı Kanun m.2/III). Bir başka ifadeyle, Türkiye’ye geldikleri yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla 22 yaşını bitirmiş olan göçmenlerin Türkiye’de askerlik yapma zorunluluğu bulunmamaktadır.

1111 sayılı Kanun’da 22 yaşını bitirmiş olmak Türkiye’de askerlik yükümlülüğünden muaf tutulmak için yeterli görülmüş ve kişinin öğrenim durumundan hiç bahsedilmemiştir. Şu halde göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan ve Türkiye’ye geldiği yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla 22 yaşını bitirmiş olan kişi *öğrenim durumu ne olursa olsun* Türkiye’de askerlik yükümlülüğünden muaf tutulacaktır.

MSY:70-1C sayılı Askeralma Yönergesi’nin bu konuya ilişkin kısmına bakıldığında, kanaatimizce yasal düzenlemeyle bağdaşmayan bir açıklama getirildiğini görmekteyiz. Zira Yönerge’de, ilgilinin 22 yaşını doldurmuş olup olmadığını tespitinde Türkiye’ye geldiği günün esas olacağı ve Türkiye’ye giriş tarihi sadece yıl olarak bildirilebilenlerin 22 yaşını bitirip bitirmediklerinin belirlenmesinde ise geldikleri yılın 1 Ocak tarihinin esas alınacağı ifade edilmiştir. Hâlbuki 1111 sayılı Kanun’un 2. maddesi, ilgilinin 22 yaşını doldurmuş olup olmadığını tespitinde Türkiye’ye geldiği yılın 1 Ocak tarihinin esas alınacağını gayet açık ve net bir biçimde düzenlemiştir. Bu itibarla Yönerge’nin bu kısmı, 1111 sayılı Kanun’a uygun düşmemektedir.

2. Geldiği Memlekette Askerlik Yapmış Olmak

a. Genel Olarak

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin askerlik yükümlülüğünden muaf olmalarını temin eden sebeplerin ikincisi, geldikleri ülkelerde askerlik hizmetlerini yapmış olmalarıdır (1111 sayılı Kanun m.2/X). Eski memleketlerinde askerlik yaptığını belgelenenler Türkiye’de tekrar askerlik hizmetine tâbi tutulmaz. Bununla birlikte, geldiği ülkede terhis olmadan Türkiye’ye göç edenlerin askerlik hizmetinde geçen günleri dikkate alınmaz ve bunlar askerlik hizmeti yapmamış gibi değerlendirilir.

b. “Geldiği Memlekette Askerlik Yapmış Olma”nın Zamanı

1111 sayılı Askerlik Kanunu’nun 2. maddesi, göçmen olarak Türkiye’ye geldikten ve Türk vatandaşlığını kazandıktan sonra, geldiği memlekete gidip askerlik hizmetini yapmış kişilerin Türkiye’de askerlik hizmetinden muaf olma imkânının bulunup bulunmadığı konusunda açık bir hüküm içermemektedir. Zira göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan kişinin nüfus siciline kaydedildiği yer askerlik şubesi, kişinin nüfus siciline kaydedildiği nüfus müdürlüğüne bildirildiğinde kişinin askerlik işlemlerine başlamakta ve koşulları olduğu anda askerlik yapmasına karar verilmektedir. İlgilinin askerlik yapmasına karar verildikten sonra, önceki memleketine gidip askerlik yapmasının Türkiye’de doğuracağı etki tereddüt doğurmuştur.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi’nin 04.12.1996 tarihli kararına¹¹ konu olayda, 20.1.1972 doğumlu davacı 23.9.1990 tarihinde Bulgaristan’dan göçmen olarak yurda gelmiş ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınmıştır. Davacı daha sonra Bursa-Kestep-Derekızık köyünden Bursa-Karacabey’e nakil etmiş, son yoklamasını 2.6.1992 tarihinde yaptırmış ve talebi üzerine 1111 sayılı Kanunun 2. maddesi uyarınca askere sevki yurda giriş tarihinden itibaren iki yıl geri bırakılarak 9.3.1994 tarihine kadar ertelenmiştir¹². Yurtdışına 31.12.1993 tarihine kadar çıkmasında sakınca bulunmadığı bildirilen davacı, Bulgar vatandaşı eşi ile evlilik işlemleri için Bulgaristan’a gittiğinde orada asker kaçağı sayıldığı için yakalanıp 18 ay 2 gün askerlik yapmıştır. Bu esnada Türkiye’de bakaya olarak aranan davacının yurtdışında olduğu tespit edilerek 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu¹³’nun 25(4). maddesi¹⁴ uyarınca hakkında Türk vatandaşlığının kaybettirilmesi işlemine başlanmış, davacının yurda dönerek askerlik

¹¹ 04.12.1996 tarihli ve E.1996/501–K.1996/1039 sayılı AYİM kararının tam metni için bkz. www.msb.gov.tr/ayim [6.7.2010 tarihinde alınmıştır].

¹² 1111 sayılı Kanun m.2/X uyarınca, Türkiye içinde bir iskân mntikasından diğer bir iskân mntikasına Hükümetçe naklolunarak yerleştirilen göçmenlerden askerlik hizmetine tâbi olup da bunu henüz yapmamış olanların askere sevkleri, yerleşecekleri yere vardıkları tarihten başlayarak iki yıl geciktirilir.

¹³ 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, 29.05.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (RG:12.06.2009–27256) ile yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁴ Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 25(4). maddesi hakkında ayrıntılı bilgi ve bu bende ilişkin çok sayıda Danıştay kararı için bkz. EKŞİ Nuray, *Danıştay Kararlarında vatandaşlık Kanunu’nun 25(ç) Bendi Sebebiyle Türk Vatandaşlığının Kaybı*, İHFM, 1-2/2001, s.341 vd.

şubesine müracaat etmesi üzerine kaybettirme işlemi durdurulmuştur. Davacı, Karacabey Askerlik Şubesi'nden, askerlik yapması konusunda celp gelince, askere sevk işleminin iptalini dava etmiştir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi; göçmen yükümlülerin askerlik işlemleri bakımından yurda giriş tarihlerinin esas alınması gerektiğini, davacının yurda girdiği tarihte 22 yaşını doldurmamış ve geldiği tarih itibarıyla Bulgaristan'da askerlik yapmamış olduğu anlaşıldığından, Türkiye'de askerlik hizmeti yapması gerektiğine karar vermiştir. Yüksek Mahkemeye göre, davacının son yoklamasını yaptırdıktan ve istemi üzerine askere sevki iki yıl geri bırakıldıktan sonra, bir vesileyle geldiği ülkeye gitmesi ve burada asker edilmesi Türkiye'de yapacağı askerlik hizmetine etki etmez¹⁵. Karara muhalefet eden iki üyeye göre ise, davacı göç ettiği 1990 yılında 22 yaşını doldurmadığı için Türkiye'de askerlik hizmetine tâbi bulunmakla birlikte, geçici bir süre için Bulgaristan'a gittiğinde kendi isteği dışında 18 ay askerlik yapmak zorunda bırakılmıştır. Davacının bu son duruma göre Bulgaristan'da askerliğini yapmış olması nedeniyle Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf tutulması gerekmektedir. Zira geldikleri ülkede askerlik hizmetini yapan göçmenlere Türkiye'de askerlik yaptırılmamaktadır. Muhalif üyeler, bu konudaki kanun ve düzenlemelerle güdülen amacın yerine gelmiş olduğunu ve davacının göçtüğü ülkede askerlik görevini yapmış bulunduğunu gerekçe göstererek çoğunluk kararına katılmadıklarını beyan etmişlerdir.

Yaşanan bu tereddütleri gidermek adına, 1.3.2007 tarihli ve 5591 sayılı Kanun¹⁶'un 1. maddesi ile 1111 sayılı Kanun'a "Geçici Madde 41" olarak eklenen düzenlemeye göre "*Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar göçmen statüsünde Türk vatandaşlığına geçmiş olanlardan, Türkiye'ye geldikten sonraki bir tarihte, gelmiş oldukları ülkede askerlik yaptıklarını belgeleyenler askerlik hizmetinden muaf tutulur.*"

Netice itibarıyla, göçmen olarak Türkiye'ye geldikten ve Türk vatandaşlığını kazandıktan sonra, geldiği memlekete gidip askerlik hizme-

¹⁵ MSY:70-1C sayılı Askeralma Yönergesi 5.16 kısmında bu konuya ilişkin olarak, "*Türkiye'ye geldikten sonra öğrenim, ticaret, ziyaret vb. bir nedenle Bulgaristan'a giderek askerlik yapanların bu hizmetleri Türkiye'deki askerlik hizmetinden sayılmaz*" açıklaması getirilmiştir.

¹⁶ RG: 7.3.2007-26455.

tini yapmış kişiler 1111 sayılı Askerlik Kanunu m.2 hükmüne istinaden olmasa da, aynı Kanun'un geçici 41. maddesi uyarınca Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf olma imkânı bulunmaktadır.

c. Geline Memlekette Yapılan Askerliğin Belgelendirilmesi

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığına alınan kişilerin Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf olmalarını temin eden sebeplerden biri olan *geldiği memlekette askerlik yapmış olma* durumunun belgelendirilmesi konusunda bazı sıkıntıların yaşandığı görülmektedir. Konuya ilişkin kararlar ve MSY:70-1C sayılı Askeralma Yönergesi tetkik edildiğinde, Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf tutulmak amacıyla askerlik hizmetinin yapıldığını gösteren sahte belgeler ibraz edildiği anlaşılmıştır.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'nin 1989 tarihli kararına¹⁷ konu olayda, 13.6.1957 doğumlu olan davacı, 30.5.1973 tarihinde göçmen olarak Bulgaristan'dan Türkiye'ye geldiğini, Bulgar makamlarından aldığı ve "Bulgaristan Halk Cumhuriyeti kanunlarına göre askerlik hizmetini yaptığınıza" ibaresi yazılı 29.4.1973 tarihli ve "Bulgaristan Halk Cumhuriyetinde kanunların yetkisi dâhilinde askerlik görevini yaptığina dair verilmiştir" ibaresi yazılı 4.5.1973 tarihli belgeleri askerlik şubesine ibraz ettiğini, bu belgelerin yeterli görülmesi üzerine Türkiye'de askerlik hizmetini yapmış sayılarak yedeğe geçirildiğini ve her yıl düzenli olarak yedeklik yoklamalarının yapıldığını, ancak idarenin bu işlemi aradan yıllar geçtikten sonra geri alarak askere sevk edildiğini, bu işlemin idarenin istikrarı prensibine uygun olmadığını belirterek askere sevk edilme işleminin iptalini talep etmiştir. AYİM, davacının Bulgaristan'da askerlik hizmeti yaptığını dair belgeler geçerli kabul edilerek davacının askerlik hizmetini yapmış sayıldığını ve yedek statüye geçirilerek her sene yedeklik yoklamasının yapıldığını; idarenin davacıyı askere sevk işlemi davacının yurda geldiği tarihte 15 yaş 11 ay 17 günlük olmasının etken olduğunu; bu duruma göre davacının yedeğe geçirildikten 12 yıl 2 ay 28 gün sonra yeniden askere sevk edilmesinin, davalı idarenin davacıyı yedeğe

¹⁷ 20.9.1989 tarihli ve 89/26-265 sayılı AYİM kararının tam metni için bkz. www.msb.gov.tr/ayim [6.7.2010 tarihinde alınmıştır].

ayırma işleminin geri alınması şeklinde tezahür ettiğini işaret etmiştir. AYİM'e göre, hukukun amacı, toplumda süreklilik ve güvenliği sağlamak, dolayısıyla hukukî ilişkileri de bu temel amacı gerçekleştirecek biçimde düzenlemek olduğu için, idarenin süre ile sınırlı olmaksızın işlemini her zaman geri almak imkânı bulunduğu kabul edilecek olursa uyumsuzlukların sonu gelmeyecek, idare işlemini tesis ederken dikkatli ve hassas davranmayacak ve idare edilenlerin hukukî güvenliği sağlanamayacaktır. Sakat idarî işlemler aleyhine, kanunlarda belirtilen idarî dava açma süreleri dava açılmadan geçirildiği takdirde nasıl o işlemler yapay bir sağlık kazanıyor ve ilgili kişi bir daha o işlemin hukuka aykırı olduğunu iddia edemiyorsa, hukuka aykırı işlemlerin de idarece ancak muayyen bir süreye kadar geri alınabileceği, bu süre geçtikten sonra hukuka aykırı işlemin geri alınmasının da hukuka aykırı olacağı, zira hukukun amacının kişilerin gerek birbirleriyle, gerekse devletle olan ilişkilerinde güven ve devamlılığı sağlamak olduğu, idarenin işlemini ne kadar bir sürede geri alabileceğinin mevzuatımızda gösterilmediği, bunun her olayın özelliğine göre idari yargı organınca takdir edileceği görüşünden hareket eden Yüksek Mahkeme, idarenin, davacının ibraz ettiği belgeyi geçerli sayarak onu yedeğe ayırma işlemini 12 yıl 2 ay 28 gün sonra geri alamayacağı, bunun *idarenin istikrarı ilkesine* ters düşeceği sonucuna ulaşmıştır. Yüksek Mahkeme'ye göre, geri alınan işlemin tesisinde davacının hileli, yanlış bilgi vererek idareyi yanıltması durumu da yoktur zira davacı Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan göç anlaşmasının¹⁸ 5. maddesinde, göç edenlerin beraberlerinde getirebilecekleri belgelerden olduğu belirtilen askerlikle ilgili ve Bulgaristan makamlarınca düzenlenmiş belgeleri idareye ibraz etmiş ve bu belgeler muteber kabul edilerek yedeğe geçirilmiştir. Davalı idare savunmasında Bulgaristan'da 1953 yılından itibaren bedel usulünün kalktığını, davacının yaşı itibarıyla Bulgaristan'da askerlik yaptığının kabul edilemeyeceği ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen olarak gelenlerden bir miktar vergi alındıktan sonra askerliklerini yaptıklarına dair belge verildiğini ileri sürmekte ise de; AYİM yukarıdaki nedenlerden dolayı bu hususun üzerinde durmamıştır, zira davalı idarenin ileri sürdüğü hu-

¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmiş Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyetinden Türkiye Cumhuriyetine Göç Etmeleri Hakkındaki Anlaşma [RG: 31.7.1969-13263].

suslar, davacının durumunda değişiklik meydana getirmeyecektir. Açıklanan nedenlerle; davacının yedeğe geçirilmesi yolunda 6.10.1976 yılında tesis edilen işlemin 1989 yılında geri alınması ve buna dayanılarak muvazzaf askerlik hizmetine tâbi tutulmak üzere askere sevk işleminin iptaline karar verilmiştir.

AYİM'in, Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf tutulmak amacıyla ibraz edilen ve askerlik hizmeti yapıldığını gösteren belgenin muteberliğine ilişkin 1994 tarihli kararına¹⁹ konu olayda, davacı 30.5.1978 tarihinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen olarak gelerek Türk vatandaşlığına geçtiğini, Bulgaristan'da iken askerlik yükümlülüğünü yerine getirmiş ve buna ilişkin belgeyi ibraz etmiş olmasına rağmen yeniden askere çağrıldığını, 18 yaşından önce askerlik yapmış görünmesi sebebiyle talepleri reddedilmiş ise de 18 yaşından önce yapılan askerliğin sayılmayacağına ilişkin bir kural bulunmadığını iddia ederek askere sevk işleminin iptalini istemiştir. AYİM, davacının Bulgaristan'da askerlik hizmetini yaptığını dair belgeler geçerli kabul edilip askerlik hizmeti yapmış sayılarak yedek statüye geçirildiğini; davalı idarece tesis edilen bu işlemin, Bulgaristan göçmenlerinin askerlik durumlarıyla ilgili olarak Millî Savunma Bakanlığı'nın 27.5.1981 tarihli prensip emrine aykırı olduğu görülerek 14.8.1981 tarihinde geri alınıp davacının aranmaya başlandığını; 1987 yılında Türkiye'ye gelen ve 1961 doğumlu olup o tarihte 17 yaşında bulunan davacı Bulgaristan'da askerlik yaptığını ilişkin belge ibraz etmiş ise de, aynı konuda daha önce açılan davalar nedeniyle yapılan araştırmada Bulgaristan'da 18 yaşını tamamlamayanların askere alınmadığının tespit edilmiş olması karşısında davacının ibraz ettiği belgenin gerçeği yansıtmadığı kanaatine vardığını ifade etmiştir. Yüksek Mahkeme davacının ibraz ettiği belgenin gerçeği yansıtmadığını tespit etmesine rağmen, davacının talebini reddetmeden önce durumu bir kez de *idarî istikrar ilkesi* açısından değerlendirmiştir. Bazı davalarda davacı gibi 18 yaşından önce Bulgaristan'da bedel ödemediğine dair belge ibraz ederek askerlik hizmetini yapmış sayılan ve yedeğe ayrılarak uzun süre yedeklik yoklamaları yapılan yükümlülerin işlemlerinin idarece geri alınarak askere sevklerine ilişkin işlemlerin iptaline hükmedilmiş ise de, o davalarda davacının yedeğe alındığı tarih ile işlemin geri alındı-

¹⁹ 09.11.1994 tarihli ve E.1994/685 – K.1994/1651 sayılı AYİM kararının tam metni için bkz. www.msb.gov.tr/ayim [6.7.2010 tarihinde alınmıştır].

ğı tarih arasında 10–20 yıl gibi uzunca süreler geçmiş ve yükümlülerin yıllarca yedeklik yoklamaları yapılmış olduğundan idarî istikrar ilkesi gereğince işlemin geri alınamayacağı gerekçesiyle işlemlerin iptaline karar verilmiştir. Hâlbuki davacı 8.3.1981 tarihinde yedek statüsüne geçirilmiş, 5 ay gibi kısa bir süre sonra işlemi geri alınmıştır. Ayrıca 1981 yılından beri her yıl yedeklik yoklamasına değil erteleme işlemlerine tâbi tutulmuştur. Bu itibarla *idarî istikrar ilkesi* dahi davacının talebinin reddedilmesine engel teşkil etmemiştir.

AYİM'in, Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf tutulmak amacıyla ibraz edilen ve askerlik hizmeti yapıldığını gösteren belgenin muteberliğine ilişkin 2001 tarihli kararına²⁰ konu olayda 24.5.1954 doğumlu olan davacının, Bulgaristan göçmeni olarak 23.6.1971 tarihinde Türkiye'ye geldiği ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alındığı, Bulgar kanunlarına uygun olarak askerlik hizmetini ifa ettiğine dair 1235/28.5.1971 tarihli askerlik belgesini Eyüp Askerlik Şubesi'ne ibraz ettiği, bu belge esas alınarak yurda geldiği tarihte askerliğini geldiği yerde yapmış olduğu anlaşıldığından Türkiye'de askerlik hizmeti yapmış sayılarak yedek statüye geçirildiği ve yoklamalarının yapıldığı, 1977 ve 1979 yıllarında Askerlik Şubesine müracaatı üzerine yurtdışına çıkmasında sakınca olmadığına dair belge verildiği, Gaziosmanpaşa Askerlik Şubesi Başkanlığının 13 Nisan 1982 tarihli yazısı ile davalının yurda girdiği tarihte 22 yaşını ikmal etmediği, Bulgaristan'da askerlik yaptığına dair askere sevk ve terhis tarihlerini gösterir belge veremediğinden askere sevk için takibine başlandığı anlaşılmaktadır. Davacı, Bulgaristan'da askerlik hizmetini yapmış olması nedeniyle 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 2/10 ve 10/10. maddeleri gereğince askerlik hizmetini yapmış sayılması gerektiğini, Bulgaristan makamlarından alınan ve Filibe Başkonsolosluğunun imzasını taşıyan belgenin gerçek olduğunu, askerlik hizmetini yaptığını kanıtladığını, verilen nüfus cüzdanında askerlik hizmetini yaptığının kabul edildiği ve yedeklik yoklamalarının yapıldığını, Bulgaristan'da yapmış olduğu askerlik hizmetinin Türkiye'de sayılmaması ve yeniden askerlik yapmasına dair işlemin aradan geçen süre itibarıyla idarî istikrar ilkesi uyarınca hukuka aykırı olması nedeniyle iptaline karar verilmesini talep etmiştir. Davalı idarenin davacıyı askere sevki-

²⁰ 4.5.2001 tarihli ve E.2000/549 – K.2001/477 sayılı AYİM kararının tam metni için bkz. www.msb.gov.tr/ayim [6.7.2010 tarihinde alınmıştır].

ne dair işleminde, davacının yurda geldiği tarihte 17 yaş 1 ay 1 günlük olmasının, Bulgaristan'da askerlik çağının 18 yaşında başlaması ve bedel ödeme usulünün 1953 yılında kaldırılmış olmasının ve bu nedenle davacının ibraz ettiği Bulgaristan'da askerlik hizmetini ifa ettiği yönündeki belgenin kabul edilmemesinin etken olduğunu, davacının Bulgaristan'da askerlik yaptığına dair 28.5.1971 tarihli ve 1235 sayılı belge geçerli kabul edilerek askerlik hizmetini yapmış sayıldığını ve yedek statüye geçirildiğini, bu statüsü devam ederken 8 yıl sonra yeniden askere sevki için takibe başlandığını, bu şekilde tesis edilen yedeğe ayırma işleminin geri alındığının anlaşıldığını işaret eden Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, hukukun amacının, toplumda süreklilik ve güvenliği sağlamak dolayısıyla hukukî ilişkileri de bu temel amacı gerçekleştirecek şekilde düzenlemek olduğunu; idarenin, davacının ibraz ettiği Bulgaristan'da askerlik hizmeti yaptığına dair belgeyi yeterli kabul ederek davacıyı yedeğe ayırma işlemini geri almasının ancak sunulan belgelerin sahte olması ve gerçeği yansıtmaması hâlinde olanaklı olduğunu; nitekim Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan göç anlaşmasının²¹ 5. maddesinde göç edenlerin "beraberlerinde getirebilecekleri" belgelerden olduğu belirtilen askerlikle ilgili ve Bulgaristan makamlarınca düzenlenmiş belgeyi idareye ibraz eden davacının bu belgesinin değerlendirilmesi sonucu muteber kabul edildiğini ve davacının askerlik hizmetini yapmış sayılarak yedek statüye geçirildiğini; davalı idare savunmasında Bulgaristan'da 1953 yılından itibaren bedel usulünün kalktığını, askerlik çağının 18 yaşında başladığını, davacının yaşı itibarıyla Bulgaristan'da askerlik yaptığının kabul edilemeyeceğini, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçmen olarak gelenlerden bir miktar vergi alındıktan sonra askerliklerini yaptıklarına dair belge verildiğini ileri sürmekte ise de davacının askerlik yaptığına ilişkin belgelerin sahteliği ya da gerçeği yansıtmadığı konusunda somut bir kanıt ortaya konulamadığını belirterek, davacının askere sevk edilme işleminin iptaline karar verilmiştir.

Yaşanan bu sıkıntılar nazara alınarak MSY:70-1C sayılı Askeralma Yönergesi 5.16 kısmında aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir:

²¹ Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmış Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyetinden Türkiye Cumhuriyetine Göç Etmeleri Hakkındaki Anlaşma [RG: 31.7.1969-13263].

“g. Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç edip Türk vatandaşlığını kazananlardan bazılarının askerlik yapmamak amacıyla Bulgaristan makamlarından, askerlik yaptıklarına dair gerçeği yansıtmayan belgeler temin ettikleri tespit edilmiştir.

Bu nedenle, Bulgaristan’da askerlik yaptıklarına dair belge ibraz edenler için EK-D8’deki belge tanzim edilerek, bu belgeleri Bulgaristan’ın Ankara Büyükelçiliğine onaylatmaları istenir. Bu işlem için kendilerine üç ay süre tanınır. Belgesi teyit edilenler Askerlik Kanununun 2nci maddesi gereğince yedeğe geçirilir. Teyit işlemi sonucunda Bulgaristan’da askerlik yapmadığı anlaşılanların askerlik kararı alınır ve askere sevkleri vatandaşlığa alındıkları tarihin üstüne iki yıl ilâve edilerek bulunacak yılın 31 Aralık tarihine kadar tehir edilir. Talepleri hâlinde durumlarını açıklayıcı bilgileri de ihtiva eden bir belge verilir.

Onsekiz yaşını tamamlamamış olanlar ile Türkiye’ye geldikten sonraki bir süreyi içeren belgelere işlem yapılmaz.

Bulgaristan makamlarından yapılan teyit sonucunda, gerçeğe aykırı belge ibraz ettiği anlaşılanlar hakkında Cumhuriyet Savcılıklarına suç duyurusunda bulunulur.

h. Bulgaristan göçmenlerinin durumları değerlendirilirken aşağıdaki hususlar dikkate alınır.

(1) Yurda geldikleri tarihte onsekiz 18 yaşını tamamlamamış olanlar emsalleri ile birlikte işleme tâbi tutulurlar.

(2) Yurda geldikleri tarihte ondokuz-yirmiiki yaşında olup ellerinde sadece “.....Leva alınmıştır” şeklinde belge olanlar emsalleri ile birlikte işleme tâbi tutulurlar.

(3) Yurda geldikleri tarihte ondokuz-yirmiiki yaşında olup ellerinde “Askerliğini yapmıştır” veya “Askerliğini yapmışLeva ödemiştir” şeklinde belge olanlar, gerekli teyit işlemini müteakip Bulgaristan’da askerlik hizmetini yapmış kabul edilirler. Bunlar askerlik kararlarının alınmasını müteakip doğrudan yedeğe geçirilirler.”

3. Geldiği Memlekette Askerlik Hizmetine Karşılık Bir Bedel Ödemiş Olmak

a. Genel Olarak

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin Türkiye’de askerlik hizmetinden muaf olmalarını temin eden üçüncü sebep, geldikleri ülkelerde askerlik hizmetlerini bir bedel karşılığında yapmış olmalarıdır (1111 sayılı Kanun m.2/X). Eski memleketlerinde askerlik hizmeti karşılığında bir bedel verdiklerini belgelendirenler tekrar askerlik hizmetine tâbi tutulmayıp, yaşlıları yerli erbaş ve er ile yedeğe geçirilir.

b. Geline Memlekette Askerlik Hizmetine Karşılık Bir Bedel Ödendiğinin Belgelendirilmesi

Uygulamada, *geldiği memlekette askerlik hizmetine karşılık bir bedel ödemiş olma* durumunun belgelenmesi konusunda sorun yaşandığı ve Türkiye’de askerlik hizmetinden muaf tutulmak için, gelinen memlekette askerlik hizmetine karşılık bedel ödendiğini gösteren sahte belgeler ibraz edildiği anlaşılmaktadır.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi’nin 1997 tarihli kararına²² konu olayda, 2.6.1972 doğumlu olan davacı, 25.3.1989 tarihinde Bulgar makamlarınca askere alındığını ve iki ay fiilî hizmet gördükten sonra kalan hizmeti için bedel ödemediğini, askerlik cüzdanının Türkçe tercümesinden bu durumun açıkça anlaşıldığını, 1989 yılında göçmen statüsünde Türkiye’ye gelerek Türk vatandaşlığına geçtiğini, eski memleketinde askerlik görevi yaptığı ve bedel ödemediği esas alınarak yedekliğe geçirilmesi gerektiğini, oysa davalı idarece 18 yaşını tamamlamadan Türkiye’ye gelenlerin askere alınması gerektiği belirtilerek askerlik yapmasına karar verildiğini, ibraz ettiği resmî belgelerin Bulgar makamlarınca düzenlenmiş sahte belgeler olduğunu iddia ederek işlemin iptalini dava etmiştir. Yüksek Mahkeme, yasal düzenlemede göçmen statüsünde Türkiye’ye gelenlerden 22 yaşını doldurmuş olanlar ile geldikleri ülkede askerliklerini yapmış olduklarını ya da bunun yerine bedel verdiklerini kanıtlayanların Türkiye’de askerlik hizmeti-

²² 15.01.1997 tarihli ve E.1995/212 – K.1997/50 sayılı AYİM kararının tam metni için bkz. www.msb.gov.tr/ayim [6.7.2010 tarihinde alınmıştır].

ne tâbi tutulmadığını belirterek; burada tartışılması gereken noktanın, geldiği ülkede askerlik yükümlülüğünü yaptığını ya da yerine bedel ödediğini belgeleyen herkesin, yaşı ve bulunduğu yaşa göre bedenî yetenekleri ne olursa olsun kanunun sağladığı muafiyetten yararlanıp yararlanmayacağı olduğunun altını çizmiştir. Yüksek Mahkeme'ye göre, 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu'nun 2. maddesinde “*harp sanatını öğrenmek ve yapmak yükümlülüğü*” olarak tanımlanan askerlik yükümlülüğü, bu yükümlülüğe tâbi kişilerin bedenî ve aklî yetileri bakımından gelişmiş, belli bir olgunluğa ve düzeye ulaşmış olmalarını gerekli kılar ve 1111 sayılı Kanun 2. maddesinin I. fıkrasında, askerlik çağının, 20 yaşına girilen senenin Ocak ayında başlayacağını öngörülme nedeni de budur. AYİM, davacının Türkiye'ye göç ettiğinde 17 yıl 1 ay ve 4 günlük olduğunun ve henüz 17 yaşında olan bir kişinin muvazaflık hizmeti yapmaya elverişli bir yaş sınırına ulaştığının söylenemeyeceğinin altını çizerek, davacının Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmeden önce Rusçuk'ta 25.3.1989–25.5.1989 tarihleri arasında temel askerlik eğitimi yapıp yapmadığı ve geri kalan hizmeti karşılığında bedel ödeyip ödemediğinin Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla araştırıldığını, Dışişleri Bakanlığınca Bulgar makamları nezdinde girişimlerde bulunulduğunun ve Bulgar Askerî Arşivinde yapılan araştırmada davacının adına rastlanmadığının bildirildiğini, kaldı ki Bulgaristan'da askerlik yaşının asgarî 18 olduğunu, davacının askerlik görevini yapmadan Türkiye'ye göç ettiğinin açıklandığını ifade etmiştir. AYİM'e göre, Bulgaristan hukukunda askerlik hizmetine tâbi tutulma yaşı 18 olarak öngörüldüğüne göre 18 yaşını ikmal etmeden Türkiye'ye göç eden davacının, göçten önce Bulgaristan'da askerlik hizmeti yaptığı ve bedel ödediği kabul edilemez; Bulgar makamlarından alınan ve bu ülkedeki Türk Büyükelçiliğince verilen bilgiler de varılan bu yargıyı doğrulamaktadır ve bu durumda 1111 sayılı Kanunun 2. maddesi uyarınca, davalı idarenin davacıyı muvazaflık hizmet süresinden muaf saymaması ve yaşlılarıyla birlikte yedeğe geçirilmemesi yolunda işlem tesis etmesinde hukuka aykırılıktan söz edilemez.

C. Yedek Subay Adayı Niteliklerini Taşıyanlara İlişkin Özel Hükümler

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığına alınan erkeklerin askerlik

yükümlülükleri konusundaki yukarıda açıkladığımız istisnalar, ilgili- nin yedek subay adayı şartlarına sahip olup olmadığına bakılmaksızın geçerlidir. Daha açık bir ifadeyle, göçmen statüsünde Türk vatandaşlığına alınan erkekler yedek subay adayı koşullarına sahip olup olmadıklarına bakılmaksızın, Türkiye'ye geldikleri yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla 22 yaşını doldurmuş iseler veya geldikleri memlekette askerlik yapmış yahut bunun yerine bedel vermiş olduklarını belgeliyorlarsa Türkiye'de askerlik yükümlülüğünden muaf tutulurlar (1111 sayılı Kanun m.2/III, m.2/X ve m.10/X).

Türkiye'ye geldikleri yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla 22 yaşını bitirmemiş ve memleketlerinde askerlik yapmamış olan göçmenlerden yedek subay yetiştirme niteliklerini taşıyanlar, 2 yıllık erteleme süresinden sonra 1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanunu hükümlerine tâbi olur (1111 sayılı Kanun m.2/VI). Böyle kişiler, yedek subay adayı olarak sevk öncesinde test ve mülâkat işlemine tâbi tutulur. Test ve mülâkat sonucunda yedek subay olması uygun görülenler, askerlik hizmetlerini yedek subay olarak ifa eder. Yedek subay olması uygun görülmeyenler ise askerlik hizmetini kısa dönem er statüsünde ifa eder.

Yedek subay niteliklerine sahip göçmenlerden, Türkiye'ye geldikleri yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla 22 yaşını bitirmiş olanlar veya 22 yaşından küçük olup da askerlik hizmeti yapmış olanlar *yedek subay olarak askerlik hizmeti yapmak istemeleri hâlinde*, iki yıllık erteleme süresinden sonra 1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanunu hükümlerine tâbi olurlar. Bu yükümlülerden test ve mülâkat sonucunda kısa dönem ere ayrılanlar askerlik hizmetine tâbi tutulmayıp terhis edilir (1111 sayılı Kanun m.2/VI).

Görüldüğü üzere, yedek subay adayı statüsünün gerektirdiği niteliklere sahip bulunup da 22 yaşını bitirmiş yahut geldiği memlekette askerlik hizmeti yapmış göçmenler kural olarak Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf olmakla birlikte, yedek subay olarak askerlik yapma imkânına sahiptirler. Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan ve 1076 sayılı Kanun uyarınca yedek subay adayı koşullarına sahip bulunan 22 yaşını bitirmiş yahut geldikleri memlekette askerlik hizmeti yapmış kişiler yedek subay olmak istemezlerse, askerlik hizmetinden muaf olurlar. Böyle kişiler, yedek subay olarak askerlik yapmak istemeleri hâlinde ise, diğer yedek subay adayları gibi sevk

öncesinde test ve mülakat işlemine tâbi tutulur. Test ve mülakat sonucunda yedek subay olması uygun görülenler, askerlik hizmetlerini yedek subay olarak ifa eder. Yedek subay olması uygun görülmeyenler ise, kısa dönem er statüsüne ayrıldıkları için, askerlik hizmetine tâbi tutulmayıp terhis edilir.

Göçmenler arasında daha önce tâbi oldukları Hükümet ordusunda yedek veya muvazzaf subay olanlardan gerekli vasıfları taşıyanlar staja tâbi tutularak, yedek subaylığa geçirilirler.

D. Göçmen Statüsünde Türk Vatandaşlığına Alınan Kişilerin Türkiye’de Askerlik Hizmetine Tâbi Olmaları Hâlinde Uygulanacak Erteleme Hükümleri

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığına alınan kişiler Türkiye’de askerlik hizmetine tâbi olmaları hâlinde, 1111 sayılı Kanun’un 2. maddesinin III. fıkrası uyarınca Türk nüfus kütüğüne yazıldıkları tarihten başlayarak iki yıl geçmedikçe silâh altına çağırılmazlar.

Türkiye içinde bir iskân mıntikasından diğer bir iskân mıntikasına Hükümetçe naklolunarak yerleştirilen vatandaşlardan muvazzaf hizmete tâbi olup da bunu henüz yapmamış olanların askere sevkleri, yerleşecekleri yere vardıkları tarihten başlayarak iki yıl geciktirilir (1111 sayılı Kanun m.2/X)²³. Askeralma Yönergesi’nin 5.15 sayılı paragrafı uyarınca bu erteleme bitim tarihi, ilgilinin yerleştiği yere vardığı tarihi takip eden ikinci yılın 31 Aralık tarihidir.

Hükümetçe iskân edilmeyenler veya Hükümetin gösterdiği yerde yurt tutmak istemeyenler yalnız iki yıllık geciktirme hakkından istifade ederler (1111 sayılı Kanun m.2/V). Askeralma Yönergesi’nin 5.15 sayılı paragrafında gösterildiği üzere, göçmenlerden hükümetçe iskân edilmeyenlerin askere sevkleri, askerliklerine karar alınmasını müteakip istekleri hâlinde, nüfus kütüğüne kaydedildikleri tarihten başlayarak iki yıl tehir edilir.

²³ Askerî Yüksek İdare Mahkemesi’nin yukarıda yer verdiğimiz 04.12.1996 tarihli ve E.1996/501 - K.1996/1039 sayılı kararına konu olayda Bursa-Kestep-Derekızık köyünden Bursa-Karacabey’e nakil eden ilgilinin askere sevkine bu hükme istinaden iki yıl ertelenmiştir.

II. Göçmen Statüsünde Olmaksızın Türk Vatandaşlığını Kazananların Askerlik Yükümlülüğü

A. Genel Olarak

1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 2. maddesinin XI. fıkrası uyarınca, kanunen göçmen statüsünde olmayan yabancı devlet vatandaşlarından ve mültecilerden Türk vatandaşlığını sonradan kazananlar, diğer bir ifadeyle Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümleri çerçevesinde Türk vatandaşlığına alınanlar, *vatandaşlığa alındıkları tarihte²⁴ hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erbaş ve er gibi askerliklerini yaparlar.*

1111 sayılı Kanun'un 2. maddesinin XI. fıkrasının uygulanmasında, göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazananların askerlik yükümlülüğünde olduğu gibi, Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişilerin askerlik yükümlülüğünün tayininde öğrenim durumuna bakılmaması önem taşımaktadır. Bir başka ifadeyle, Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişinin Türkiye'deki askerlik yükümlülüğü, kişi ister fakülte mezunu isterse ilkokul mezunu olsun, *vatandaşlığa alındığı tarihte hangi yaşta ise o yaştaki yerli erbaş ve erin askerlik durumuna bakılarak tayin olunacaktır.* Bu husus, Askeralma Yönergesi'nin 5.16 sayılı paragrafında "*öğrenim durumları her ne olursa olsun*" denilmek suretiyle vurgulanmıştır.

1111 sayılı Kanun'un 2. maddesinin XI. fıkrası açısından diğer önemli bir husus ise, Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişilerin askerlik yükümlülüğünün tayininde kullanılan kriterin yeterince açık olmamasıdır. 2009 yılı itibarıyla erler bakımından Şubat, Mayıs, Ağustos ve Kasım olmak üzere yılda toplam dört celp dönemi bulunmaktadır. Türkiye'nin muhtelif askerlik şubelerinin genel celp dönemleri farklıdır. Kimi askerlik şubesi, kendisine bağlı bulunan yükümlüleri Şubat celbinde askere sevk ederken, kimisi Mayıs, kimisi Ağustos kimisi de Kasım celbinde sevk etmektedir. Bunun yanında askerlik şubelerinin genel celp dönemleri yıldan yıla değişkenlik gösterebilmektedir. Olağan koşullar altında, 2009 yılı Kasım celbinde askere alınan bir kişi, 2009 yılı Şubat

²⁴ Askeralma Yönergesi'nin 5.16 sayılı paragrafında açıklandığı üzere, göçmenlerden farklı olarak, bunların işlemlerinde yurda giriş tarihleri değil, Türk vatandaşlığına alınma tarihleri esas alınır.

celbinde askere alınan bir kişiden dokuz ay sonra terhis olmaktadır. Bu bakımdan ilgilinin Türk vatandaşlığına alındığı tarihte, kendisiyle aynı yaşta bulunup Şubat celbinde askere alınanlar terhis olmuş ve fakat kendisiyle aynı yaşta bulunup Kasım celbinde askere alınanlar terhis olmamış ise, ilgilinin askerlik yükümlülüğünün tayininde nasıl bir yol izlenmelidir? Acaba Türk Vatandaşlığı Kanunu'na göre Türk vatandaşlığını sonradan kazanan kişinin Türk nüfus siciline kaydedildiği yer askerlik şubesinin o kişiyle aynı yaşta olanların askere alındığı senedeki genel celp dönemi baz alınarak mı mesele çözümlenecektir?

1111 sayılı Askerlik Kanunu'nda bu sorunun cevabını bulamamaktayız. Bununla birlikte Askeralma Yönergesi'nin 5.16 sayılı paragrafı uyarınca, Türk vatandaşlığına alındıkları tarihte 22 yaşından küçük olup öğrenim görmekte olmayanların durumunun, emsallerinin²⁵ durumuna bakılarak değerlendirileceğini söylemektedir. Yönerge'ye göre, böyle kişiler, *öğrenim durumları her ne olursa olsun*, Türk vatandaşlığına alındığı tarihte kendileriyle aynı sene doğmuş Türk vatandaşlarından *ilk celp döneminde askere alınanlar* terhis olmuş ise, askerlik hizmetinden muaf tutulup doğrudan yedeğe geçirilirler. Böyle kişiler, Türk vatandaşlığına alındığı tarihte kendileriyle aynı sene doğmuş Türk vatandaşlarından ilk celp döneminde askere alınanlar terhis olmamış iseler, askerlik hizmetini tam olarak yerine getirirler.

B. Yeniden Türk Vatandaşlığını Kazananların Askerlik Yükümlülüğü

1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 2. maddesinin XI. fıkrasına, 5.2.2009 tarihli ve 5837 sayılı Kanun'la eklenen cümle uyarınca, çeşitli nedenlerle Türk vatandaşlığını kaybettikten sonra yeniden Türk vatandaşlığını kazananların askerlik işlemlerine Türk vatandaşlığını kaybettikleri durumlarına göre devam edilir.

MSY:70-1C sayılı Askeralma Yönergesi'nin 5.4.14 sayılı paragrafı uyarınca, Türk vatandaşlığını kaybeden yükümlülerin kütük ve bilgi-

²⁵ Askeralma hukukunda *emsal* tabiri, aynı yıl doğmuş bulunan kişileri ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

sayar kayıtları kapatılır. Bunlardan yoklama kaçağı, bakaya, firar, izin/hava değişimi tecavüzü, yedek subay bakayası durumunda olanların şahsî dosyaları, yasada yazılı yaş sınırı dışına çıkmalarını müteakip imha edilmez.

Askeralma Yönergesi'nin 5.4.15 sayılı paragrafına göre, Türk vatandaşlığını kayb ettikleri bildirildikten sonra yeniden Türk vatandaşlığına alınmalarını isteyenlerin müracaatları kabul edilip yeniden Türk vatandaşlığına alınmaları hâlinde askerlik işlemleri kaldığı yerden devam eder.

III. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Askerlik Hizmeti Yapmış Olanların Askerlik Yükümlülüğü

1111 sayılı Kanun'un 2. maddesine 6.11.1981 tarihli ve 2550 sayılı Kanun'la eklenen ek fıkra uyarınca, Türk vatandaşlarından, KKTC'de askerlik yaptıklarını belgeleyenler tekrar muvazzaf hizmete tâbi tutulmazlar.

IV. Muafiyetin İstisnası: Genel Seferberlik

1111 sayılı Askerlik Kanunu'nun 2. maddesinin VIII. fıkrası, sonradan Türk vatandaşlığını kazanan ve 2. maddede öngörülen şartları yerine getirdikleri için Türkiye'de askerlik hizmetinden muaf tutularak yedeğe geçirilenler bakımından müşterek bir temel prensip getirilmiş bulunmaktadır: *Umumî seferberlikte muafiyet yoktur.*

V. Sonradan Türk Vatandaşlığını Kazananların Geldikleri Ülkelerde Yaptıkları Askerlik Hizmetlerinin Borçlanması

5510 sayılı ve 31.05.2006 tarihli Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu²⁶'nun 41. maddesinin I. fıkrasının (b) bendi uyarınca, erkek sigortalılar ile bunların hak sahiplerine; sigortalının er olarak silâh altında veya yedek subay okulunda geçen sürelerini borçlanma

²⁶ RG: 16.06.2006-26200.

imkânı tanınmıştır. Buradaki amaç, fiilî askerlik hizmeti nedeniyle sigortalılık niteliğini yitiren yahut sigortalılığını devam ettirme olanağı kalmayan sigortalıya veya hak sahibine fiilî askerlik hizmeti süresince uğramış buldukları kayıpları ödeyerek emeklilik için gerekli olan hizmet süresine ilâve ettirme olanağının sağlanmasıdır.

Sonradan Türk vatandaşlığını kazanan kişinin, daha önce vatandaşlığında bulunduğu ülkede askerlik yapmış olması ve bu askerlik hizmetine binaen Türkiye’de askerlik yükümlülüğünden muaf tutulması hâlinde yabancı ülkede yapmış olduğu askerlik hizmetinin Türkiye’de emekli olabilmek bakımından borçlanılmasının mümkün olup olmadığı tereddüt doğurabilir.

Nitekim bu mesele, 5510 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önceki dönemde, kapsamına giren kişilerin borçlanma işlemlerini düzenleyen 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu²⁷ çerçevesinde yargı mercilerinin önüne gelmiş ve Danıştay 10. Dairesi’nin 29.11.1990 tarihli ve E.1988/2875 – K.1990/2865 sayılı kararına²⁸ konu olmuştur. Karara konu olayda, sonradan Türk vatandaşlığını kazanan davacı, daha önce vatandaşlığında bulunduğu ülkede er olarak yaptığı ve sonradan Türk vatandaşlığına geçmesi üzerine Türkiye’de geçerli kabul edilen askerliğinde geçirdiği hizmet süresinin borçlandırılması yönündeki talebinin idarece reddedilmesi üzerine idare mahkemesine müracaat ederek ret işleminin iptalini talep etmiştir. Ankara 1. İdare Mahkemesince; 1623 sayılı Yasa’da, yürürlüğe girdiği tarihte iştirakçi olanların askerlikte geçen sürelerinin borçlandırılmaları suretiyle emeklilik fiilî hizmet süresine ilâve edileceğinin açıklandığı, ancak borçlanma esas ve şartlarını belirten 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu’nun geçici 65. maddesinin atıf yaptığı aynı yasanın 12. maddesinde, sayılan belli kurumlarda 18 yaşın ikmalinden sonra *Türk uyruğunda geçen* hizmet sürelerinin Emekli Sandığıyla ilgilendirilebileceğinin belirtildiği, dolayısıyla davacının daha önce vatandaşlığında bulunduğu ülkenin ordusunda ve bu ülke uyruğunda iken er olarak yaptığı askerlik hizmet süresinin anılan 1623 sayılı Yasa kapsamı içerisine giremeyeceği, bu hâliyle dava konusu işlemde mevzuata aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle da-

²⁷ RG: 17.06.1949–7235.

²⁸ Danıştay 10. Dairesi, E.1988/2875, K.1990/2865, T.29.11.1990.

vanın reddine karar verilmiştir. Danıştay 10. Dairesi, Türk vatandaşlığına geçmeden önce yurt dışında askerlik yapmış olan kişilerin, 1111 sayılı Askerlik Kanunu hükümlerine göre, Türk vatandaşlığına geçtikten sonra askerlikten muaf tutulduklarını; bu durumda, askerlikten muaf tutulan kişilerin, askerlik hizmetlerini Türkiye’de yapmış olduklarının kabulünün zorunlu olduğunu ve 1623 sayılı Yasayla 5434 sayılı Yasaya eklenen ek 8. maddenin (c) bendinde, askerlikte er olarak geçen sürelerin borçlandırılabilmesi belirlenmiş olduğunu gerekçe göstererek, davacının askerlik hizmetlerinin borçlanma hükümleri kapsamında olduğuna ve borçlanma işleminin yapılması gerektiğine karar vermiştir.

Danıştay’ın, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun yürürlükte olmadığı dönemde, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu çerçevesinde verdiği bu kararın, sonradan Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin, daha önce vatandaşlığında bulunduğu ülkede askerlik yapmış ve bu askerlik hizmetine binaen Türkiye’de askerlik yükümlülüğünden muaf tutulmuş olmaları hâlinde, Türkiye’de emekli olabilmek bakımından yabancı ülkede yapmış olduğu askerlik hizmetini borçlanmasını mümkün kılan bir prensip kararı niteliğinde olduğu ve 5510 sayılı Kanun bakımından da geçerli bir içtihat teşkil ettiği kanısındayız.

Sonuç

Sonradan Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin askerlik hizmeti açısından tâbi oldukları şart ve usuller, “göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazananlar” ve “göçmen statüsünde olmaksızın Türk vatandaşlığını kazananlar” bakımından iki farklı statüye tâbidir.

1111 sayılı Askerlik Kanunu’nda, İskân Kanunu hükümleri çerçevesinde *göçmen* statüsünde Türk vatandaşlığını kazanan kişilerden, *öğrenim durumları her ne olursa olsun*, Türkiye’ye geldikleri yılın 1 Ocak tarihi itibarıyla 22 yaşını doldurmuş veya geldikleri memlekette [Türk vatandaşlığına alınmasından önce veya sonra (1111 sayılı Kanun geçici madde 41)] askerlik yapmış yahut bunun yerine bedel vermiş oldukları anlaşılabilirler asker edilmezler (1111 sayılı Kanun m.2 ve m.10/X). Bunlar askerlik hizmetinden muaf tutularak yaşlıları erbaş ve er arasına yedeğe geçirilir.

Gelinen memlekette askerlik yapıldığı veya askerlik hizmeti karşılığı bedel ödendiği gerekçesiyle ilgili kişi Türkiye’de askerlik hizmetinden muaf tutulduktan sonra, muafiyeti temin eden belgenin geçerli olmadığı tespit edilmesi hâlinde Askerî Yüksek İdare Mahkemesi meseleye öncelikle *idarî istikrar ilkesi* açısından yaklaşmakta ve kişinin yedeğe ayrılmasından sonra 10–20 yıl gibi uzun sürelerin geçmiş olması hâlinde *idarî istikrar ilkesi* gereğince ilgilinin askere sevk edilemeyeceğine karar vermektedir. Buna karşılık bahse konu sürenin 5 ay gibi kısa bir süre olması hâlinde Yüksek Mahkeme ilgilinin askere sevk edilebileceğine hükmetmiştir. Sunulan belgenin geçerliliği konusunda ise Askerî Yüksek İdare Mahkemesi bir kararında, Bulgaristan mevzuatına göre asgarî askerlik yaşı 18 olmasına rağmen ilgilinin 17 yaşında Bulgaristan’da askerlik yaptığını gösteren belgeyi, sahteliği kanıtlanmadığı gerekçesiyle geçerli kabul etmişken; bir başka kararında aynı durumdaki kişinin Bulgaristan’da askerlik yapmadığı araştırılıp tespit edildiği gerekçesiyle sunulan belge geçersiz kabul edilmiştir.

Göçmen statüsünde Türk vatandaşlığını kazananlardan yedek subay adayı statüsünün gerektirdiği niteliklere sahip bulunup da 22 yaşını bitirmiş olanlar bakımından askerlik hizmetinin yerine getirilmesi, ilgilinin ihtiyarına bırakılmıştır (1111 sayılı Kanun m.2/VI). Bu gibiler yedek subay olmak istemezlerse askerlik hizmetinden muaf olurlar. Yedek subay olarak askerlik yapmak istemeleri hâlinde ise, diğer yedek subay adayları gibi sevk öncesinde test ve mülâkat işlemine tâbi tutulurlar. Test ve mülâkat sonucunda yedek subay olması uygun görülenler, askerlik hizmetlerini yedek subay olarak ifa eder; uygun görülmeyenler ise, kısa dönem er statüsüne ayrıldıkları için, askerlik hizmetine tâbi tutulmayıp terhis edilirler.

Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümleri çerçevesinde Türk vatandaşlığını sonradan kazananlar, Türk vatandaşlığına alındıkları tarihte hangi yaşta iseler o yaştaki yerli erbaş ve er gibi askerliklerini yaparlar (1111 sayılı Kanun m.2/XI). Türk Vatandaşlığı Kanunu hükümleri çerçevesinde Türk vatandaşlığını sonradan kazananlar, Türk vatandaşlığına alındığı tarihte kendileriyle aynı sene doğmuş Türk vatandaşlarından ilk celp döneminde askere alınanlar terhis olmuş iseler, *öğrenim durumları her ne olursa olsun* askerlik hizmetinden muaf tutulup doğrudan yedeğe geçirilirler. Böyle kişiler, Türk vatandaş-

lığına alındığı tarihte kendileriyle aynı sene doğmuş Türk vatandaşlarından ilk celp döneminde askere alınanlar terhis olmamış ise, askerlik hizmetini tam olarak yerine getirirler.

Çeşitli nedenlerle Türk vatandaşlığını kaybettikten sonra yeniden Türk vatandaşlığını kazananların askerlik işlemlerine, Türk vatandaşlığını kaybettiklerindeki askerlik durumlarına göre devam edilir (1111 sayılı Kanun m.2/XI).

Türk vatandaşlarından, KKTC’de askerlik yaptıklarını belgeleyenler tekrar Türkiye’de askerlik hizmetine tâbi tutulmazlar (1111 sayılı Kanun m.2/XII).

1111 sayılı Kanun’un 2. maddesinin VIII. fıkrası uyarınca, genel seferberlik hâlinde yukarıdaki muafiyetler söz konusu olmayacaktır.

Sonradan Türk vatandaşlığını kazanan kişi, daha önce vatandaşlığında bulunduğu ülkede askerlik yapmış ve bu askerlik hizmetine binaen Türkiye’de askerlik yükümlülüğünden muaf tutulmuş ise, Türkiye’de emekli olabilmek bakımından yabancı ülkede yapmış olduğu askerlik hizmetini borçlanması mümkündür.